

TÉTELEK
az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirány
z á r ó v i z s g á j á r a
nappali, levelező és esti tagozat (BA) részére

Kérjük, hogy a következő nézőpontok minden feleletben integráns módon jelenjenek meg:

- **A teljes életutat átívelő gondolkodásmód és szemlélet**
- **Emberi jogi modell alkalmazása**
- **Családi rendszerszemléletű megközelítés** szempontjai-lehetőségei az adott témakörben
- Team-munka megvalósításának gyakorlati fókuszpontjai az adott témakörben
- **Környezeti hatások szerepe**, hangsúlya az adott témakörben, a környezeti sajátosságokhoz illesztett gyógypedagógiai munkavégzés megvalósításának lehetőségei
- **Intervenciós szemlélet**
- **Önreflektív gyógypedagógiai munkavégzés gyakorlata** az adott témakörben
- **A súlyos és halmozott fogyatékoság területe**

1. Az értelmi akadályozottság fogalomköre

Kulcsfogalmak: fogyatékoság, akadályozottság, képességzavar, differenciáldiagnosztika, a pszichomotoros fejlődés eltérései, hozzáférhetőség

- Az értelmi fogyatékoság és az értelmi akadályozottság, az intellektuális képességzavar definíciója, fogalomkörének értelmezése (BNO, FNO, AAIDD, DSM, bio- pszicho- szociális modell, emberi jogi modell)
- A pszichomotoros fejlődés élettani alapjai
 - o Az értelmi fogyatékoság, mint állapot kialakulása, okai
 - o A kognitív sajátosságok (csak felsorolás)
 - o Komorbiditás
 - o Differenciál-diagnosztika
- Incidencia, prevalencia; az értelmi fogyatékoság (különösen az értelmi akadályozottság) előfordulási gyakorisága a teljes népességben
- Hozzáférhetőség (társadalmi színterek, az ellátórendszer makrorendszere)

2. Nemzetközi elvek, egyezmények, hazai törvényi szabályozás az értelmileg akadályozott személyek támogatásában, ellátásában

Kulcsfogalmak: normalizációs elv, participáció, támogatási szükséglet, kiváltás, integráció-inklúzió, sajátos nevelési igény

- Nemzetközi állásfoglalások és ajánlások (ENSZ, WHO, Európa Parlament stb.)
- A normalizációs elv, kifejlesztői, tartalma, félreértelmezései
- A családi, iskolai és társadalmi integráció (jogi aspektus)
- Az autonómia, a participáció elve, empowerment
- Támogatási szükséglet, szükséglet alapú ellátás - jelentése, jelentősége
- Ésszerű alkalmazkodás és egyetemes tervezés
- Fogyatékosügyei törvények, rendeletek Magyarországon
 - Aktív és passzív ellátási formák
 - Ellátáshoz való jog, tankötelezettség
 - Az intézményi kiváltás elvi alapja, gyakorlati jelentősége
 - Foglalkoztatás
 - Szociális ellátás
 - Támogatott döntéshozatal

3. A kognitív fejlődés sajátosságai, fejlesztése értelmi akadályozottság esetén

Kulcsfogalmak: kognitív funkciók, képességprofil, fejlesztési fókuszpontok és alapelvek

- Képesség, készség, jártasság fogalmának pedagógiai szempontú értelmezése, gyakorlati jelentősége az értelmileg akadályozott személyek fejlesztésében
- Kognitív képességprofil és az adaptív funkciók kapcsolata, a gyógypedagógus kompetenciái a fejlesztés során
- Kognitív képességstruktúra: érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, gondolkodás jellegzetességei- sajátosságai értelmi akadályozottság esetén
- Kognitív funkciók felmérésének lehetőségei, fejlesztésének fókuszpontjai a didaktikai alapelvek mentén

4. Didaktika, módszertan az értelmileg akadályozott személyek edukációjának, fejlesztésének, támogatásának szolgálatában – életutat végig kísérő megközelítésben

Kulcsfogalmak: legközelebbi fejlődési zóna, didaktikai alapelvek, didaktikai módszerek, befolyásoló tényezők, individualizáció, pedagógiai tervezés

- Alapelvek (fejlődésorientált és cselekvésorientált megközelítés)
- A fejlesztési célok meghatározásának menete: prioritások, együttműködés, reális elvárások, ellenőrizhető célok
- Szempontok, elvi megfontolások az ismeretanyag megválasztásában, a tartalmi hangsúlyok kialakításában: életkor, környezet, képesség, hasznosság, érdeklődés
- A didaktikai módszerek megválasztásának menete, a tervezés során megfontolandó szempontok, értelmi akadályozottság esetén domináns módszerek
- Az ismeretanyag adaptációjának, individualizációjának lehetőségei, differenciálás

5. A diagnosztikai munka sajátosságai értelmileg akadályozott személyek esetén, vizsgálati eljárások

Kulcsfogalmak: a diagnosztika fajtái és jelentőségük, multidiszciplináris szemlélet, gyógypedagógiai vizsgálati protokoll, együttműködés a szülővel és más szakemberekkel, pedagógiai diagnosztika

- A gyógypedagógiai pszichodiagnosztika fogalma és protokollja
- A teammunka jelentősége a diagnosztikai munkában, kompetencia határok, a gyógypedagógus szerepe a teamben
- Anamnézis, kikérdezés és megfigyelés: jelentősége, szempontjai
- A gyógypedagógiai vélemény formai és tartalmi aspektusai (egyéni képességprofil meghatározása, leírása és erősségalapú megközelítés)
- A fogyatékoság tényéről szóló közlés jelentősége, a diagnózis-közlés alapelvei, a szülővel való kommunikáció hangsúlya és formái a pedagógiai munka során
- A leggyakrabban alkalmazott fejlődési skálák, tesztek, formális vizsgáló eljárások életkori bontásban történő ismertetése
- A folyamat-, és fejlesztésorientált diagnosztikai munka megjelenése az ellátás során, a pedagógusi értékelés-pedagógiai diagnosztika formái, céljai
- A játék, mint diagnosztikus eszköz

6. Az ellátórendszer szerkezete, jellemző szolgáltatások és ellátási formák az értelmileg akadályozott személyek számára

Kulcsfogalmak: jogosultság, szabályozó dokumentumok, gyógypedagógiai dokumentáció, team-munka, civil szféra

- Az intézményrendszer szinterei, felépítése, működése
 - Jogi háttér (15/2013 EMMI rendelet, 2011.CXC. tv, irányelvek, kerettanterv, intézményi szintű szabályozók, 1997. XXXI. tv, 1993. III. tv)
 - Ellátáshoz való jogosultság a teljes életszakaszban (bekerülés, intézményi átjárhatóság, szolgáltatások (a család és a személy számára, kötelezettségek, hozzáférhetőség a szolgáltatásokhoz pl. utazási kedvezmények)
 - Tankötelezettség teljesítésének lehetőségei (SHF is!)
 - Munkavállalás lehetőségei (felsorolás szinten)
- Lakhatás lehetőségei
- A teammunka jelentősége az ellátási folyamatban
- A gyógypedagógusi dokumentáció megjelenése a törvényi szabályozásban és a gyakorlatban (NAT, kerettantervek, irányelvek, pedagógiai program, tematikus terv, tanmenet, foglalkozástervezet, egyéni fejlesztési terv)
- A gyógypedagógus feladatai az érdekvédelemben (érdekérvényesítés, szakmai állásfoglalások, intervenció)
- A civil szervezetek szerepe, szülői egyesületek, érdekvédelmi szervezetek

7. A családközpontú kora gyermekkori intervenció

Kulcsfogalmak: korai fejlesztésre jogosultság, komplexitás, gyógypedagógiai tanácsadás, teammunka, funkciófejlesztési területek, együttműködés a szülővel, utazó gyógypedagógus

- A családközpontú kora gyermekkori intervenció fogalma, célkitűzései, alapelvei, célcsoportja
- A gyermekút sajátosságai
- A korai gyógypedagógiai segítségnyújtás gyakorlati megvalósulása, helyzete hazánkban, szabályozási-finanszírozási háttér
- A gyógypedagógus feladatai a kora gyermekkori ellátás során, az intervenció szemlélet tükrében
- Transz-, és interdiszciplináris teammunka
- A funkciófejlesztés területei, gyógypedagógiai módszerek
- Terápiás eljárások indikációi, a szakmák közötti együttműködés gyakorlata
- Utazó gyógypedagógusi ellátás a kora gyermekkori intervencióban

8. Élethosszig tartó egyéni komplex gyógypedagógiai fejlesztés, tanácsadás és kísérés az értelmileg akadályozott személyek ellátásában

Kulcsfogalmak: pedagógiai jellemzés, tervezési szempontok, komplexitás, fejlesztési területek, teammunka, gyógypedagógiai értelmezés-értékelés, utazó gyógypedagógiai ellátás

- Gyógypedagógusi kompetenciák a rendszerszemlélet tükrében, a beavatkozás és a segítségnyújtás lehetőségei
- Együttműködés a családdal és a gyermeket körülvevő környezettel, szakemberekkel
- A tanácsadás, mint gyógypedagógiai feladatkör
- Komplexitás alapelve
- Az egyéni fejlesztési terv készítésének szempontjai, területei, kialakításának menete, az eredmények gyógypedagógiai értelmezése, értékelése
- A pedagógiai jellemzés szempontrendszer
 - o Életkoronkénti, képességek szerinti és kompetenciák szerinti hangsúlyok
- Területek szerinti funkciófejlesztés: nagymozgás, finommozgás, kommunikáció, szociális készségek, kognitív és adaptív fejlesztés, gondozási-önkiszolgálási területek fejlesztése életkoronkénti fókuszokkal
 - o Korai intervenció
 - o Óvoda
 - o Iskola: kompenzáció-korrekció, tehetséggondozás
 - o Felnőttkor: elvi alapok, tartalmak
 - o Súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek
- Utazó gyógypedagógiai ellátás sajátosságai

9. A kommunikáció fejlődésének, valamint fejlesztésének, támogatásának jellemzői az értelmileg akadályozott személyek esetén

Kulcsfogalmak: a megértés és kifejezőkészség sajátosságai, a kommunikációs szándék, a bazális és individuális kommunikáció, az AAK rendszere, életkorhoz "köthető" módszertani alternatívák (kommunikációs csatornák), könnyen érthető kommunikáció

- Kommunikációs csatornák, a kommunikációelméleti modellek relevanciái értelmileg akadályozottság esetén
- A preverbális kommunikáció (a beszéd előfeltételei, a nyelvi fejlődés nehezítettsége, a beszédfejlődés szintjei (elhúzódó fejlődés), anyai kommunikáció, utánzás)
- A magas támogatási szükségletű személyek kommunikációja
- Az értelmileg akadályozott személyek beszédének, nyelvi funkcióinak és nyelvelsajátításának jellemzői (vizsgálati eredmények a területen, pl: Down szindrómával élő személyek jellemzői)
- A kommunikáció fejlesztésének, támogatásának módszerei, eszközei képességprofil és az életkor szakaszainak mentén (születéstől időskorig)
- Az augmentatív és alternatív kommunikáció szerepe, lehetőségei, rendszere (definíciója, változatai)
- A könnyen érthető kommunikáció (beszéd, illetve írott szöveg jellemzői, készítése)
- Pedagógiai diagnosztika a területen

10. A kultúrtechnikák szerepe az értelmileg akadályozott tanulók fejlesztésében - számolás-mérés

Kulcsfogalmak: sajátos kognitív fejlődés, fejlesztési célok, az egyes területek tanításának sajátosságai, tanulás támogatásának lehetőségei a területen

- A gondolkodás és az elemi matematikai készségek fejlődésének specifikumai
- Az értelmileg akadályozott személyek matematikai képesség- és készségstruktúrájának felmérése
- A fejlesztés cél- és feladatrendszere, értékelése
- Az időbeli és térbeli tájékozódás fejlesztésének specifikumai
- Az elemi tapasztalatok, a tárgyak tulajdonságairól tanításának módszerei, eszközei
- A halmazokkal történő tevékenységek, a mennyiségek, számfogalom és műveletek tanításának sajátosságai
- A pénzhasználat, valamint a mérések tanításának sajátosságai, eszközei
- A matematikai készségek fejlesztésének tervezési, megvalósítási sajátosságai értelmileg akadályozott tanulók esetében (tervezés, motiváció, tanulási környezet kialakítása, differenciálás, nevelési-oktatási stratégiák, különböző módszerek kiválasztásának és alkalmazásának lehetőségei)

11. A kultúrtechnikák szerepe az értelmileg akadályozott tanulók fejlesztésében - olvasás-írás

Kulcsfogalmak: digitális kultúra, gyógypedagógiai diagnosztika, sajátos olvasásértelmezés, módszerek, írás

- Az írott és vizuális kommunikáció változásai és ennek hatása az értelmileg akadályozott személyek életvezetésében, fejlesztésében. Szülői, társadalmi elvárások
- Gyógypedagógiai diagnosztikai eszközök és használatuk a területen
- Az olvasás értelmezése értelmileg akadályozott személyeknél - Hublow módszere
- Az olvasás előfeltételei, szükséges képességek, készségek
- A nyelvi tudatosság fejlesztése, az olvasás-írás előkészítése
- A hangoztató, elemző, összetevő olvasástanítás módszertani lehetőségei, adaptált módszerek
- A vizuomotoros és grafomotoros fejlesztés és az írás tanításának specifikumai értelmileg akadályozott tanulók esetében
- Az olvasástanítás-tanulás támogatásának specifikumai értelmileg akadályozott tanulók esetében (motiváció, tanulási környezet kialakítása, differenciálás, nevelési-oktatási stratégiák, módszerek kiválasztásának és alkalmazásának elvei, olvasás-írás tanulása felnőttkorban)

12. Az egészségügyi státusz, fizikai sajátosságok-eltérések hangsúlya, valamint a testi nevelés, mozgásfejlesztés, mozgásnevelés, testnevelés sajátosságai értelmi akadályozottság esetén

Kulcsfogalmak: adottságok, célok, foglalkozástervezés, szabadidő, sport

- Indikáció, általános és speciális feladatok
- Fiziológiai sajátosságokhoz kapcsolódó ellátási szempontok, igazodás a személy egészségügyi státuszához-fizikai szükségleteihez, prevenció
- Szindrómákhoz, egyes tünetekhez köthető jellegzetességek, indikációk és kontraindikációk
- Inter – és transzdiszciplináris munkavégzés hangsúlya, annak gyakorlati lehetőségei
- A testi nevelés fogalma, tantárgyi beágyazottsága, hétköznapi megnyilvánulása
- Az értelmileg akadályozott személyek mozgásának és mozgásfejlődésének sajátosságai: kondíció, koordináció (egyensúly, térészlelés)
- Nagymozgás, finommotoros fejlesztés
- Mozgásnevelés és játék az óvodás- és kisiskoláskorban
- Az iskolai testnevelés foglalkozások felépítése, cél- és feladatrendszere, jellemző módszerei
- A testi nevelés tanórán kívüli színterei, szabadidős tevékenységek, sportlehetőségek
 - A sport és szabadidő, sport és egészséges életmód kapcsolata
 - Kiegészítő terápiás eljárások
 - Indikációk és kontraindikációk

13. A játék és a szabadidő szerepe az értelmileg akadályozott személyek életében

Kulcsfogalmak: definíció, fejlődési szintek, didaktikus játék, életkor, a gyógypedagógus feladatai

- A játék definíciója, formái, tipizálás. A tipizálás jelentősége a gyógypedagógiai munkában.
- A játékfejlődés jellemzői, jellemző eltérések értelmi akadályozottság esetén.
 - A játszóképesség, játékkezdemenyezés különféle elvi megközelítései
- A játszóképesség fejlesztésének, támogatásának (gyógy)pedagógiai eszközei, módszerei
 - tanítás, facilitálás, vezetés, irányítás, beavatkozás: helyük, indokoltságuk, megvalósításuk
 - lehetséges színterek, szervezési feladatok, szempontok
- A didaktikus játék. Jelentősége, megkülönböztetése a tanulástól, feladatvégzéstől
- A játékra nevelés és a szabadidő kapcsolata
- A szabadidő definíciója, formái, tipizálás. A tipizálás jelentősége a gyógypedagógiai munkában.
- Felkészítés a minél önállóbb aktív szabadidő-eltöltésre
 - lehetőségek, egyediség
 - kockázatforrások, kockázatok minimalizálása
- A szabadidő szervezés során megjelenő gyógypedagógiai feladatok
- A speciális kollégium nevelői munka sajátosságai a játéktevékenység, valamint a szabadidő szervezés szempontjából. Együttműködések.

14. A munka világa. Felkészülés, lehetőségek és kihívások értelmi akadályozottság esetén

Kulcsfogalmak: életminőség, szintek, foglalkoztatás, szabadidő

- A munka és a munkajellegű tevékenységek hatása az életminőségre (egyéni és társadalmi dimenzióban)
- Felkészítés a munkajellegű tevékenységekre (korai éveiktől levezetve, (SHF személyekre külön kitérve)
- Jellemző módszerek, fejlesztési területek a köznevelésben
- Készségfejlesztő iskola: jogi státus, cél- és feladatrendszere, az intézménytípus kínálati lehetőségek és dilemmák
- Munkajellegű tevékenységek az értelmileg akadályozott (és SHF) személyek életében
 - Emberjogi és személyes identitás szempontú jelentősége
 - Lehetőségek, helyszínei, minőségi és tartalmi jegyei
- A foglalkoztatás lehetséges formái, alapvető jogi keretei
- A munka és szabadidő sajátos viszonya, értelmezése értelmileg akadályozott személyek esetében és az ebből adódó gyógypedagógusi feladatok
- A munkához való jog, munkavégzés értelmezése súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek vonatkozásában

15. Súlyosan és halmozottan fogyatékos személyek jellemzői, a fejlesztés, nevelés, oktatás lehetőségeinek tartalmi jegyei, színterei.

Kulcsfogalmak: populáció, koncepciók, bazális stimuláció, fejlesztő ápolás-gondozás

- A népesség körülhatárolása: a fejlesztés, oktatás, nevelés alapelvei a speciális szükségletek szempontjából
- A fejlesztő nevelés, fejlesztő nevelés-oktatás és a szociális ellátás területe Magyarországon
- A fejlesztés koncepciói és gyakorlata hazánkban és külföldi példákon
- A fejlesztés területei, a fejlesztési folyamat tervezése, dokumentáció, egyéni fejlesztési terv
- A bazális stimuláció, mint komplex fejlesztő módszer
- Esetleges gondozási-ápolási szükségletek, a kapcsolódó feladatok pedagógiai lehetősége az önállóságra nevelésben (önkiszolgálás, fejlesztő ápolás - mindennapos tevékenységek)
- A nevelésben, oktatásban, fejlesztésben résztvevő szakemberek kompetenciája, együttműködés a szülőkkel
- Elemi játékélmény, a szabadidő megélése, "hasznos" eltöltése
- Önrendelkezés, empowerment

16. Szociális képességek és fejlesztésük értelmi akadályozottság esetén

Kulcsfogalmak: adaptivitás, képességfejlődés, szociális készségek fejlesztése, szexedukáció, függőség-autonómia, módszerek, etikai dilemmák, szerepek, önrendelkezés

- A társadalmi környezet, az egyén és szűkebb környezetének kölcsönhatása a szocializáció folyamatában
- Dinamikus rendszerszemléletű modellek: család, mint rendszer; ökológiai modell, tranzakciós szemlélet
- A szociális képességek/ készségek/ kompetencia és a fejlődést befolyásoló tényezők értelmi akadályozottság esetén
- Az adaptív képességek fejlődésének sajátosságai értelmileg akadályozott embereknél
- Szociális készségek fejlesztésének módszertani megfontolásai a szakterületen
- A szexedukáció specifikumai értelmileg akadályozott személyek oktatásában, összefüggések az adaptív képességekkel
- Társas kapcsolatok kialakításának támogatása - módszertani szempontok
- Az önrendelkezést megalapozó szociális készségek és ezek kialakulásának támogatása, fejlesztési feladatok
- Önismeret és reális énkép kialakítása, ennek jelentősége
- Az integráció és inklúzió jelentősége

17. A felnőttkor kérdései

Kulcsfogalmak: szerepváltozás, szexualitás, lakhatás, cselekvőképesség, időskor

- A felnőtt-lét megélése, értelmezése; szerepváltás, szerepváltozások
 - Kliensek új szerepben érdekérvényesítő tapasztalati szakértőként
 - Életvezetés: szabadidő, lakhatási és munkalehetőségek, ellátási, támogatási formák, asszisztencia (szempontok, alapelvek)
 - Szexualitás
 - Partnerkapcsolatok, családalapítás, gyermekvállalás
- Szakemberek új szerepben - esetvivők, esetmenedzserek, hálózatszervezők stb.
 - Paradigmaváltás a szakmai gondolkodásban: új nemzetközi és hazai szakpolitikai elvek, új hazai jogszabályok (csak utalásszerűen; részletezni a 2. tételnél kell) és a szolgáltatási gyűrű (elemek)
 - A szakember felelőssége, etikai dilemmák (hatalmi kérdések)
 - Módszerek, eszközök, alapelvek: életút-kísérés (pályaorientáció, co-production, co-working, LLG, LLL, "Semmit rólunk nélkülünk")
 - szexuális asszisztencia
- Gondnokság, támogatott döntéshozatal, választójog
- Időskor, haldoklás gyógypedagógiai vonatkozásai, kísérés